

QAFAR ƏLİYEV,

Azərbaycan Respublikası Prezidentin
İcra Aparatının bölmə müdiri

MÜSTƏQİL AZƏRBAYCAN DÖVLƏTÇİLİYİNİN BANİSİ - QURUCU VƏ XİLASKAR HEYDƏR ƏLİYEV

Biz bu məqaləni yazarkən, Heydər Əliyevin bir siyasi lider kimi Azərbaycan da və dünya siyasətində gördüyü işləri sadalamaq deyil, onun bütün siyasi fəaliyyətinin elmi-nəzəri tərəflərini, rəhbərlik və idarəetmə mexanizmini və fəlsəfəsini təhlil etmək məqsədini qarşımıza qoymuşuq. Ancaq bu çətin vəzifənin öhdəsindən gəlmək o qədər asan olmasa da, Heydər Əliyev şəxsiyyətinə olan sonsuz məhəbbət və sdaqətim məni cəsərlə bu işin altına girməyə ruhlandırır. Tarixi şəxsiyyətlər, dövlət xadimləri tarix yaradır. Biz tarixçilərin vəzifəsi isə bu tarixi həqiqi olduğu kimi, yazmaqdan ibarətdir. Əlbəttə, tarixi yazanlar onu yaradanlar qədər əhəmiyyətli olmasa da, gələcək nəsillər qarşısında onların da üzərinə böyük məsuliyyət düşür. Heydər Əliyevin həyatı Azərbaycanın respublikaçılıq tarixini (bu tarixi 1918-ci ildən götürsək) bütövlükdə əhatə edir. Azərbaycanın son 50 illik tarixinin hər bir səhifəsi Heydər Əliyevin adı və fəaliyyəti ilə bağlıdır. Onun 1969-cu ilin 14 iyulunda Azərbaycan rəhbəri seçildiyi gündən 34 il keçir. Bu 34 il ərzində Heydər Əliyev Azərbaycanda birinci şəxs olub və dünya siyasətində ən məşhur şəxslərdən birinə çevrilib. Az-az dövlət xadimi, siyasətçi tapılar ki, bu qədər böyük müddətdə öz xalqına, öz millətinə böyük məhəbbətlə, sevrək və sevilərək rəhbərlik edə bilsin. Heydər Əliyevi təkcə Azərbaycan xalqı, Azərbaycan milləti yox, bütün türk millətləri və xalqları, müsəlman dünyası sevir və onunla fəxr edir. Fəqət, təkcə türk və müsəlman dünyasını? Sovetlər Birliyi tərkibində olduğumuz dövrdə bütün SSRİ xalqları onun şəxsinə öz gələcək dövlət başçısını və liderini görürdü. Amerika Birleşmiş Ştatlarında on Jorj Vaşinqtonla, Yaponiyada Yaponiyanın qurucuları, məşhur dövlət başçıları ilə, Almaniyada Adenauerlə, Fransada Şarl de Qolla, Böyük Britaniyada Çorçillə müqayisə etdilər. Kiminlə, hansı tarixi şəxsiyyətlə müqayisə olunmasından asılı olmayaraq, Heydər Əliyev bənzərsiz, müqayisə olunmaz tarixi şəxsiyyətdir. Bəs onun bənzərsizliyi nədədir? Heydər Əliyev konkret olaraq bir siyasi sistemə, ideologiyaya sığmayan liderdir. İdeologiyalar Heydər Əliyevə sığışır, Heydər Əliyev isə onlara sığışmır. O, hər bir ideologiyayı öz zəngin və əzəmətli təfəkkür süzgəcindən keçirir, yaxşı cəhətlərini götürüb dövlət və xalq naminə istifadə edir, pis tərəflərini isə atır. Özü ideologiyanın əsirinə çevrilmir. Ona görə ki, Heydər Əliyev bir siyasi lider və tarixi şəxsiyyət ki-

mi, özü ideologiya düşünən və yaradan, həmin ideologiya ilə milyonları öz ar-
dınca apara bilən dühələrdəndir. İndiyə qədərki tarixi şəxsiyyətləri biz götürüb
təhlil etsək, onlardan hər birinin bir siyasi sistemin və mövcud konkret tarixi
dövrün qəhrəmanı, lideri olduğunun şahidi olarıq. Məsələn, Böyük Pyotr XVIII
əsrin əvvəllərində Rusiyanın çarı idi. O, çar Rusiyası hüduqları daxilində, hə-
min ictimai-siyasi sistemin qanunları çərçivəsində islahatlar apardı. Eləcə də
Atatürk. Atatürk XX əsrin əvvəllərində Osmanlı imperiyasının generalı kimi
Türkiyəni xarici qəsbkarların hücumundan qorudu və müstəqil Türkiyə Respub-
likasını qurdu. Lenin və Stalin sovet dövrünün, Ruzvelt və Çörçil isə kapitalist
Qərb dünyasının XX əsrin birinci yarısında yaşamış və fəaliyyət göstərmiş lider-
ləri idilər. Onların hər biri yalnız mənsub olduqları mövcud siyasi sistemin və
şəraitin qəhrəmanı olan bu liderlərin bəziləri inqilabçı, bəziləri islahatçı-refarma-
tor, bəziləri konservator, bəziləri də diktator kimi tarixdə qaldılar. Amma Hey-
dər Əliyevdə bu liderlərdən heç birinə məxsus olmayan xüsusiyyətlər var. Onun
özünəməxsusluğu, bənzərsizliyi ondan ibarətdir ki, bir tarixi şəxsiyyət kimi, o,
həm sovet dövrünün, həm də müasir dövrümüzün siyasi lideri və qəhrəmanı
olub. Bunun sirri nədədir? Nədən Heydər Əliyevin baxışları bir ictimai-siyasi si-
stemə sığmır? Nədən iki müxtəlif ictimai-siyasi quruluşda, müxtəlif baxışların
hökmran olduğu dövrdə o, eyni məharət və bacarıqla, sevgi və istəklə öz xalqı-
na, dövlətinə rəhbərlik edir, eləcə də dünya tərəfindən də eyni dərəcədə qəbul
olunur və rəğbətlə qarşılanır? Nədən tarixçilər və politoloqlar Heydər Əliyevi
bir siyasətçi, dövlət xadimi kimi xarakterizə edirkən onun gördüyü işlərdən, qu-
rub-yaratmaq bacarığından çox bəhs etsələr də, lakin Heydər Əliyevə məxsus
olan bu xüsusiyyətlərdən, onun özünəməxsus nəzəriyyəsi, ideologiyasından,
dövlətçilik və idarəetmə konsepsiyasından, təcrübəsindən, elmi-nəzəri, fəlsəfi
baxışlarından olduqca az bəhs edirlər. Görünür, hələ Azərbaycan tarixçiləri, fi-
losofları, politoloqları Heydər Əliyev ideologiyasının əsas müddəalarını, prinsip
və xüsusiyyətlərini tam aşkara çıxarıb, izah etməyə cürət etmirlər. İndi Heydər
Əliyev siyasi idarəetmə məktəbinin, iqtisadi idarəetmə məktəbinin, elmi-fəlsəfi
məktəbinin mövcud olduğundan çox bəhs edirlər. Lakin “Heydər Əliyevçilik”
nəzəriyyəsinin konkret nədən ibarət olduğunu dürüst şəkildə, elmi sistem halın-
da yazıb ortaya qoyan bir müəllif hələ ki, yoxdur. Bəziləri “Heydər Əliyevçilik”
adlanan mükəmməl bir baxışlar sisteminin olduğunu etiraf etsələr də, sadəcə ad
məsələsində, yəni bu nəzəriyyəni necə adlandıрмаğın daha düzgün olması mə-
sələsi ətrafında baş sındırıb bir qərara gələ bilmirlər. Mən yuxarıda qeyd etdim
ki, tarixi şəxsiyyətlər tarix yaradırlar. Həmin tarixi isə tarixçilər, politoloqlar ya-
zırlar. Tarix yazanların əsas vəzifəsi tarixi gerçəkliyi obyektiv şəkildə, hər şeyi
öz adı ilə olduğu kimi, vicdanla yazmaqdan ibarətdir. Əgər Heydər Əliyev
ömrünün 50 ildən çox bir dövrünü məhz Heydər Əliyev adı ilə Azərbaycanı qu-
rub-yaratmağa sərf edibse, bu adla tanınıbsa, bəs biz nədən Heydər Əliyevin fi-
kirlərinə, onun ideyalarına, nəzəri-ideoloji baxışlarına özümüzdən yeni ad uydur-
malıyıq? Zənnimcə, Heydər Əliyevin adı - Heydər Əliyev kimi, onun ideyaları

isə “Heydər Əliyevçilik” kimi tariximizə əbədi olaraq həkk olunmalıdır. Nədir
“Heydər Əliyevçilik”? Bu ideologiyanın əsas prinsip və xüsusiyyətləri nədən
ibarətdir? Bir dövlət xadimi kimi Heydər Əliyevin Azərbaycan dövlətinə istər
sovet dövründə, istərsə də müstəqillik dövründə rəhbərlik etdiyi zaman söylə-
diyi fikirlər, müxtəlif yığıncaqlarda etdiyi nitqlər və məruzələr, verdiyi bəyanat-
lar bu nəzəriyyənin əsas prinsip və xüsusiyyətlərini özündə əks etdirir. Bizim
vəzifəmiz onları ardıcıl şəkildə oxumaqdan, sistemləşdirib vahid nəzəri sistem
halında gələcək nəsillərə çatdırmaqdan ibarətdir. Tarix yaradanın vaxtı yoxdur-
sa, bunu biz etməliyik. Ona görə etməliyik ki, müstəqil Azərbaycanın qurulma-
sının və inkişaf etdirilməsinin elmi-nəzəri bazasının hansı prinsiplərə söykəndi-
yini gələcək nəsillər asanlıqla dərk edə bilsinlər. Heydər Əliyevçilik - Azər-
baycan xalqının milli-mənəvi potensialından, onun tarixi təcrübəsindən qaynaq-
lanan, milli dövlətçilik ənənələrini real şəkildə dirçəldən və gerçəkləşdirən, ona
əbədiyyət qazandıran, müasir və qabaqcıl sivilizasiyalardan istifadə edərək isla-
hatlar və təkamül yolu ilə Azərbaycan xalqını və dövlətini daim müasirləşdirən
və yeniləşdirən, bütün dünya azərbaycanlılarını vahid bir ideya ətrafında birləş-
dirən bilən, sosial-ədalət və humanizm prinsiplərinə söykənərək dövlət daxilində
ümummilli - mənəvi birliyə və sosial-iqtisadi rifaha doğru istiqamət götürən,
dünyanın bütün xalq və millətləri ilə sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşamağa
önəm verən mükəmməl fəlsəfi siyasi baxışlar sistemidir. Bu ideologiyanın əsas
prinsip və xüsusiyyətləri ən azı aşağıdakılardan ibarətdir: 1. Milli dövlətçilik və
qanunçuluq; 2. İslahatçılıq; 3. Azərbaycançılıq və milli-mənəvi dəyərlərə bağlı-
lıq; 4. Sosial ədalət və humanizm; 5. Beynəlmiləçilik və bəşəriyyət; 1. Milli döv-
lətçilik və qanunçuluq. Birinci prinsip haqqında danışarkən ilk öncə Azərbaycan
prezidenti Heydər Əliyevin belə bir fikrini xatırlatmaq istəyirəm: “Yaxşı hökü-
mət o deyil ki, xalqını xoşbəxt görmək istəyir, yaxşı hökumət o hökumətdir ki,
bunu hansı vasitələrlə etməyi bacarır”. Bu fikri analoji olaraq XX əsr Azər-
baycanın dövlət xadimlərinə də şamil etmək olar. Yaxşı dövlət başçısı o deyil
ki, Azərbaycanı müstəqil və xoşbəxt görmək istəyir. O şəxsiyyətdir ki, onu han-
sı vasitələrlə etməyi bacarır. Heydər Əliyev müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin
banisi olmaqla, həm Azərbaycan xalq hərəkatının, həm də Azərbaycan milli
azadlıq hərəkatının həqiqi lideridir. O, 70-80-ci illərdə Azərbaycanı qurub yarat-
maqla QURUCU LİDER, müstəqillik dövründə isə Azərbaycanı parçalanmaqdan
və məhv olmaqdan xilas edən XİLASKAR LİDER kimi tarixə düşmüşdür. XX
yüzlillikdə Azərbaycana rəhbərlik etmiş şəxsiyyətləri bir-bir gözümüz önündən
keçirsək, görürük ki, onlardan heç biri Heydər Əliyev qədər Azərbaycan xalqına
və dövlətçiliyinə xidmət etməyə nail olmayıb. Əsrin əvvəllərində, 1918-20-ci il-
lərdə ilk müstəqil respublika qurulduğu zaman Azərbaycanın görkəmli şəxsi-
yyətləri M.Ə.Rəsulzadə, F.Xoyski, Ə.Topçubaşov və başqaları böyük xidmətlər gös-
tərmişlər. Lakin bu respublikanın ömrü cəmi 23 ay oldu, gərgin daxili ictimai-
siyasi və beynəlxalq şəraitdə onlar Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini qoruyub
saxlamağı sadəcə bacarmadılar. Daha sonra Azərbaycan Sovet Sosialist Respub-

likası quruldu. Onun da qurulmasında Nərimanovun, Musabəyovun, Ağamalıoğlu-
lunun, Sultanovun və başqalarının xidmətləri olmuşdur. N.Nərimanov SSRİ təş-
kil olunan zaman Zaqafqaziya respublikalarının adından ali hakimiyyət orqanı
olan SSRİ Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin 4 həmsədrindən biri idi. O, həm də
Rusiya Kommunist Bolşeviklər Partiyasının büro üzvlüyünə namizəd idi. Lakin
N.Nərimanov və eləcə də digər Azərbaycan oğullarından heç biri dünyanı idarə
edən iki böyük dövlətdən biri olan Sovet İttifaqının hakim partiyası sayılan Kom-
munist Partiyasının Siyasi Bürosunun üzvü vəzifəsinə qalxa bilməmişdi. N.Nə-
rimanov qəlbən Azərbaycanın müstəqilliyinə tərəfdar olsa da, buna Moskva tə-
rəfindən imkan verilmədi. Lakin Heydər Əliyev Azərbaycanın dövlət başçısı se-
çildiyi ilk gündən onu addım-addım müstəqilliyə doğru aparıb. Azərbaycanın
müstəqilliyinin faktiki olaraq siyasi-hüquqi, sosial-iqtisadi və mənəvi-psixoloji
bazası Heydər Əliyev tərəfindən 70-80-ci illərdə qoyulmuşdur. 1978-ci ildə qə-
bul olunmuş Konstitusiyada Azərbaycan dilinin respublika ərazisində dövlət dili
kimi işlədilməsinin ayrıca maddə şəklində salınması gələcək müstəqil dövlətin
atributlarından xəbər verirdi. Eləcə də Y.Naxçıvanski adına hərbi məktəbin təş-
kili, böyükəcmli, müstəqil profilli zavod və fabriklərin tikilməsi, respublikanı
tam idarə etməyə qadir olan peşəkar kadrların hazırlanması, ali məktəb şəbəkə-
lərinin və digər mədəniyyət və təhsil ocaqlarının tikilməsi - bunlar hamısı Azər-
baycanı müstəqilliyə aparan yolun başlanğıcı idi. Eləcə də Azərbaycan iqtisa-
diyyatının 70-80-ci illərdə coşqun inkişafı müstəqilliyin ilk əlamətlərindən idi.
1969-80-ci illərdə respublikada milli sənayenin ümumi həcmi 2,5 dəfə, sənaye
istehsalı 2 dəfə, əmək məhsuldarlığı 2 dəfə, kənd təsərrüfatı məhsulları istehsa-
lı 2,7 dəfə, xalq istehlakı mallarının istehsalı 3 dəfə artmışdı. İqtisadiyyatda baş
verən bu köklü dəyişikliklər istər-istəməz onu deməyə əsas verirdi ki, məhsul-
dar qüvvələrin belə coşqun inkişafı müstəqil olmayan, hüquqları buxovlanmış bir
respublikanın həddləri çərçivəsində baş verə bilməz. İqtisadiyyatın öz qanunla-
rı var. Məhsuldar qüvvələrin inkişafı istehsal münasibətlərinə uyğun gəlməlidir.
Sovet istehsal münasibətləri bu coşqun inkişafı tənzimləyə bilmədikcə, Azər-
baycanın iqtisadi müstəqilliyi ideyası da gündəmə gəlirdi və bu ideyanın bazası-
nı məhz Heydər Əliyev yaradırdı. 1969-80-ci illərdə məhz Heydər Əliyevin tə-
şəbbüsü ilə Azərbaycanın 15 mindən artıq ön qabiliyyətli oğul və qızları keçmiş
SSRİ-nin müxtəlif ali məktəblərinə oxumağa göndərilir və yüksək ixtisaslı kadr
kimi respublikaya qayıdırıdılar. Onlar da bugünkü müstəqil Azərbaycanı idarə et-
məyə hazır olan kadrlar idilər. Məhz bütün bunlara görə ki, "Komsomolskaya
pravda" qəzeti Heydər Əliyevin SSRİ-nin dağılacağını əvvəlcədən gördüyü haq-
da məqalə dərc etmişdi. 1987-ci ildə Qarabağı Azərbaycandan ayıraraq Ermənistana
birləşdirmək istəyən SSRİ rəhbəri M.S.Qorbaçov ilk öncə yolu üzərindən
məqsədinə mane ola biləcək yeganə qüvvəni - Heydər Əliyevi hakimiyyətdən
uzaqlaşdırırdı. Bundan düz 40 gün sonra Dağlıq Qarabağ məsələsi ortaya atıldı və
bununla əlaqədar olaraq, Azərbaycanda kortəbii xalq hərəkatı başlandı. Bu hərə-
kat başlayarkən əbəs yerə Moskvada deyilmirdi ki, bütün bu xalq hərəkatının

arxasında "Əliyevşinə" durur. Ona görə M.S.Qorbaçov öz yaxın ətrafının və
Azərbaycanın yerli rəhbərləri olan Ə.Vəzirov, A.Mütəllibov, V.Əliyev və başqa-
larının köməyi ilə var-gücünü "Əliyevçilik"lə mübarizəyə sərf edirdi. Söhbət
azad, müstəqil yaşamaq, öz torpaqlarını heç kəsə vermək istəməyən bir milləti
susdurmaqdan və onu Moskvanın iradəsinə tabe etməkdən, oyuncaq rejim qur-
maqdan gedirdi. Onlar 1990-cı ildə Yanvar və 1992-ci ilin fevralında Xocalı ha-
disələrini, neçə-neçə digər faciələri törətsələr də, torpaqlarımızın bir hissəsini
ermənilərə təslim etsələr də, əhalimizin xeyli hissəsini qaçqın və köçkün gününə
salsalar da, öz məqsədlərinə nail ola bilmədilər. Sadəcə bacarmadılar. Bacarma-
dılar ona görə ki, Moskvanın planlarına qarşı çıxma biləcək güclü xalq hərəkatı və
bu hərəkatın Heydər Əliyev tərəfindən yetişdirilmiş fəal iştirakçıları var idi. Nə
qədər ki, Heydər Əliyev Moskvada idi, xalqın nəzərləri Moskvaya - Heydər
Əliyevə dikilsə də, əli, səsi ona çatmırdı. 1990-cı ilin Yanvar hadisələri zamanı
Heydər Əliyev Moskvadakı Azərbaycan nümayəndəliyinə gələrək Sovet rəhbər-
liyinin yerli əlaltıları ilə birlikdə Azərbaycan xalqına qarşı faciə törətməsi haq-
qında bəyanat verdi. Onları siyasi və hüquqi cəhətdən cinayət törətməkdə itti-
ham etdi. Daha sonra Heydər Əliyev Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası
üzvlüyündən bəyanatla çıxaraq Azərbaycana - anadan olduğu doğma Vətəni
Naxçıvana gəldi. Beləliklə, 1990-cı il iyunun 18-i Heydər Əliyevin Azərbaycana
qayıması, daha sonra Naxçıvana getməsi, orada Azərbaycan Ali Sovetinin depu-
tatı və 1991-ci ilin sentyabrında Naxçıvan Ali Məclisinin sədri seçilməsi ilə
Azərbaycanda 1988-ci ildə başlanmış, kortəbii xalq hərəkatı 1991-ci ildən baş-
layaraq ardıcıl, müntəzəm və planlı hərəkata - milli azadlıq hərəkatı mərhələsi-
nə qədəm qoydu. Bu hərəkatın lideri xalqın əvəzsiz oğlu Heydər Əliyev idi. Ona
görə ki, ümumiyyətlə, son 34 il müddətində - 1969-cu ilin iyulun 14-dən, haki-
miyyətə gəldiyi ilk gündən başlayaraq, Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının şə-
riksiz və alternativsiz lideri olub. Heydər Əliyev harada, hansı vəzifədə olubsa,
xalqın nəzərləri ora dikilib. 1982-ci ilin dekabrında Heydər Əliyev Moskvaya
Siyasi Büro üzvü və SSRİ Nazirlər Sovetinin sədrinin birinci müavini vəzifəsi-
nə irəli çəkilərkən, o vaxtkı Dzerjinski adına (indiki Şəhriyar adına mədəniyyət
sarayı) sarayda yolasalma mərasimi keçirilirdi. Televiziya ilə birbaşa translyasiya
edilən həmin yığıncaqda iştirak edən insanların həm sevinc, həm də kədərlə
axıtdıqları göz yaşları bir-birinə qarışmışdı. Xalq sevinirdi ona görə ki, ilk də-
fə olaraq Azərbaycan oğlu belə yüksək vəzifəyə qalxırdı. İnsanları kədərləndir-
rən isə onun doğma respublikanı tərk etməsi idi. Bu, Heydər Əliyevə olan
ümumxalq məhəbbətinin bariz nümunəsi idi. Daha sonra 1987-ci ilin oktyabrın-
da Heydər Əliyev Moskvada tutduğu vəzifələrdən azad edilərkən bu hadisəni
bütün Azərbaycan xalqı böyük kədər, qəm-qüssə hissi ilə qarşıladı. Sonra cəmi
üç il ərzində (1987-90-cı illər) Heydər Əliyev dövlət vəzifəsində olmayıb. Azər-
baycanın son problemlərinin əksəriyyətinin də bünövrəsi məhz həmin illərdə
qoyuldu. Və xalq həmin dövrdə köks ötürərək deyirdi: "Əgər Heydər Əliyev və-
zifədə olsaydı, bizim başımıza bu müsibətlər gəlməzdi". Taleyin hökmü ilə

1990-cı ilin iyununda Naxçıvana gələn Heydər Əliyev tezliklə yenidən siyasi meydana qayıtdı. Azərbaycan Ali Sovetinin deputatı seçilən gündən Ali Sovetin sessiyalarında millət vəkili kimi Heydər Əliyev Azərbaycanı milli müstəqilliyə aparan Konstitusiyaya sənədlərinin qəbul olunmasını təklif etdi. Xalq "referendum" yolu ilə SSRİ tərkibində saxlamağa çalışan respublika rəhbərliyinin səs-nə səs verməməyə çağırırdı. Dağlıq Qarabağın faktiki olaraq Azərbaycandan qoparılıb Ermənistanla birləşdirilməsi məqsədini qarşılarına qoyan qüvvələrin planlarını alt-üst etdi. Naxçıvan Ali Məclisinin sessiyalarında isə bilavasitə onun rəhbərliyi ilə Azərbaycanın müstəqilliyinin əsasını qoyan çox mühüm əhəmiyyətli sənədlər qəbul edildi. Heydər Əliyevin oturduğu Naxçıvan Ali Məclisinin binası faktiki olaraq Azərbaycan milli azadlıq hərəkatının qərargahına çevrildi. Həmin vaxt Azərbaycanın paytaxtı Bakıda hakimiyyət uğrunda amansız mübarizə gedirdi. Moskvapərəst A.Mütəllibov müstəqillik haqqında qətiyyətlə düşünmürdü. O, ölkəni faciələrlə, vətəndaş müharibəsi ilə üz-üzə qoyub Moskvaya qaçdı. Daha sonra Azərbaycanın müstəqilliyinə tərəfdar olan, lakin bu müstəqilliyi əldə etməyin və qoruyub saxlamağın üsul və vasitələrini bilməyən, müstəqilliyə mane olmaq istəyən qüvvələrlə bacarmayan, hakimiyyət uğrunda mübarizə aparan öz yaxın ətrafının iddialarının qarşısında aciz qalan Ə.Əlçibəy də Azərbaycanın müstəqilliyini təmin edə bilmədi. Sonda o da öz vəzifəsini qoyub anadan olduğu doğma Kələki kəndinə qaçmağa məcbur oldu. Bu sözləri yazmaqda məqsədim ondan ibarətdir ki, bu gün Azərbaycanda "xalq hərəkatı", "milli azadlıq hərəkatı" ifadələrini tez-tez dillərində əzbər edən, özlərini isə bu hərəkatın fəal iştirakçıları və rəhbərləri hesab edən, SSRİ-nin guya onlar tərəfindən dağıldığını və Azərbaycanın müstəqillik qazanmasını öz adlarına çıxan bəzi müxalifət nümayəndələri anlaşıqlar ki, onların özlərini "lider" adlandırması ilə xalqın əsl lider kimi qəbul etdiyi və tanıdığı şəxsiyyət arasında böyük fərq var. İstər 1988-ci ildən başlanan xalq hərəkatının, istərsə də milli azadlıq hərəkatının əsl və həqiqi rəhbəri əvəzolunmaz ictimai-siyasi xadim olan Heydər Əliyevdir. Heydər Əliyev bəzi dövlət başçıları və ziyalılar kimi sovet dövründə millət, milli dövlət, müstəqillik, milli birlik, milli ləyaqət, milli ideologiya, milli dövlətçilik ifadələrini tez-tez işlətməklə, özünə hörmət qazanmaq fikrində olmayıb. Əksinə dərin düşüncəyə söykənən müdrik fəaliyyəti ilə addım-addım, nəzərə çarpmadan Azərbaycanı milli müstəqilliyə doğru aparıb. SSRİ dağıldıqdan sonra isə yaranmış tarixi şəraitə nəzərə alaraq müstəqillik bayrağını məhz o, özü ilk dəfə olaraq qaldırmışdır. Heydər Əliyev öz çıxışlarında dəfələrlə vurğulamışdır ki, Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi tarixi bir hadisədir. Bu, Azərbaycan xalqının milli sərvəti, milli nailiyyətidir və bu müstəqilliyin əldə olunmasında hər hansı qrupun, hərəkatın, qüvvənin müstəsna xidmətləri olduğunu heç vaxt qəbul etmək olmaz. Bu səmimi sözlərin doğruluğunu qəbul etməklə bərabər, onu deməliyə ki, Azərbaycanın müstəqilliyi, onun qorunub saxlanması məhz Heydər Əliyevin müstəsna xidmətidir. Bir daha Heydər Əliyevin belə bir fikrini vurğulamaq istəyirəm ki, Azərbaycanın müstəqilliyinin qorunub saxlanması onun əldə

edilməsindən çox-çox çətindir. Son 80 illik müstəqillik tariximizdən çıxarmalı olduğumuz ən əsas ibrət dərsi odur ki, Heydər Əliyev həm müstəqilliyin ideoloji bazasını yaradan və müstəqil dövləti quran, həm də onu qoruyub saxlamağı bacaran və müstəqilliyi əbədi edə biləcək dövlət xadimidir. Heydər Əliyev Azərbaycan dövlətçiliyinin və müstəqil Azərbaycanın banisidir. Milli dövlətə, Azərbaycan dövlətçiliyinə xidmət Heydər Əliyevin bütün siyasi fəaliyyətinin əsas prinsipini, mahiyyətini və mənasını təşkil edir. Azərbaycan KP MK-nın 1969-cu il 14 iyul plenumundan: Respublikaya 10 il başçılıq etmiş Vəli Axundov plenumda Heydər Əliyev haqqında belə söyləmişdir: "Heydər Əliyevə xas olan bütün siyasi və iş keyfiyyətləri söyləməyə imkan verir ki, o, respublikaya layiqincə rəhbərlik edəcək, böyük və çətin işin öhdəsindən bacarıqla gələcək. O, kifayət qədər savadlı, hərtərəfli hazırlıqlı, yüksək intellektə malikdir. O, bütün kadrlara qarşı eyni, düzgün mövqedədir, çünki kifayət qədər obyektiv, vicdanlı və layiqli insandır". Azərbaycan KP MK-nın 1969-cu il 14 iyul plenumundan: Plenum Heydər Əliyevi yekdilliklə Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi və Azərbaycan KP MK-nın büro üzvü seçir. Heydər Əliyevin plenumda çıxışı: "Mən tam məsuliyyətlə qarşımda duran çətin və mürəkkəb vəzifələri anlayır və öz əməli işimdə bunların həlli üçün əlimdən gələni əsirgəməyəcəyəm. Mən bütün büro üzvlərinin köməyinə ümid edirəm və hesab edirəm ki, birgə, mehriban əməkdaşlığımız gələcək uğurlarımıza gözəl zəmin yaradacaqdır". Heydər Əliyevçiliyə xas olan ikinci prinsip islahatçılıq, quruculuqdur. Bu prinsipə toxunarkən, onu qeyd etmək istərdim ki, Heydər Əliyev bir siyasi lider kimi islahatçı, yenilikçi və refermatordur. İstər 1970-80-ci illər onun Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrü, istər Moskva rəhbərliyində olduğu 1982-87-ci illər dövrünü, istər Naxçıvan Ali Məclisinin sədri vəzifəsində işlədiyi 1990-93-cü illər dövrünü, istərsə də 1993-cü ilin iyununda yenidən hakimiyyətə qayıtdığı dövrü götürüb təhlil etsək, görürük ki, bu dövrün hər birində Heydər Əliyevin bütün iqtisadi-siyasi fəaliyyəti cəmiyyətin ayrı-ayrı sahələrinin yenidən qurulmasından, radikal islahatların aparılmasından ibarət olmuşdur. Bir təşkilatçı, qurucu lider kimi o qarşıda duran məqsəd və vəzifələri çox aydın gördüyündən həmin məqsəd və vəzifələrə çatmaq üçün lazım olan üsul və vasitələri yaratmağa çox cəsarətlə girişir, lazımı addımlar atır, köhnə iş metodlarını dəyişdirir və yeni dövrün tələblərini təmin edə biləcək kadrları cəsarətlə irəli çəkir. Sadalanan dövrlərin heç birində Heydər Əliyev qarşısına qoyduğu məqsədləri yarımçıq qoymayıb, onların hamısını axıra çatdırı bilib. Məsələn, Azərbaycanda aparılan aqrar islahatları keçmiş SSRİ məkanında ən düzgün, ən elmi, ardıcıl və demokratik islahatlar kimi qəbul olunur. Keçmiş SSRİ respublikaları özlərində aqrar islahatları aparmaq məqsədilə Azərbaycana onun təcrübəsini öyrənməyə gəlirlər. Bu aqrar islahatların Heydər Əliyev modeli keçmiş SSRİ respublikaları üçün artıq nümunəvi model kimi qəbul olunur. Bu fikirləri bütün digər sahələrə də şamil etmək olar. Sadalanan prinsiplərin hər biri haqqında da kifayət qədər geniş şəkildə yazmaq və fikir söyləmək olar. Gələcəkdə Heydər Əliyev siyasi

fəaliyyətinə xas olan bu prinsiplərin mahiyyətini açıqlayan istənilən qədər kitablar yazılacaq. Lakin bu gün qətiyyətlə onu söyləmək olar ki, Azərbaycanda mühüm əhəmiyyətli və dəyişilməz bir neçə faktor var: Heydər Əliyev - xalq - Azərbaycan dövləti faktorları. Heydər Əliyev böyük bacarıqla Azərbaycan xalqının milli mənafeələrini əsas götürərək və onun tarixi arzularını reallaşdıraraq əbədiyaşar Azərbaycan dövlətinin bünövrəsini qoymuşdur. Onun yaratdığı müasir Azərbaycan dövləti bir hüquqi demokratik dövlət kimi müasir dünyanın bütün sivil dövlətləri tərəfindən çox hörmətlə qəbul edilir. Heydər Əliyev Azərbaycan xalqına xas olan mənəvi dəyərləri daim yüksək qiymətləndirmiş və onları bütün dünyaya tanıtmışdır. "Xalqımız nikbindir, başını heç vaxt aşağı tutmayıb, sınımayıb, əyilməyib, heç vaxt diz çökməyib", - deyən Heydər Əliyevin gücünün, qüdrətinin mənbəyi də məhz elə öz xalqdır. Heydər Əliyev heç bir zaman öz xalqına kütlə və yaxud "obıvatel" kimi yanaşmayıb. Əksinə, o həmişə öz xalqının milli qürurunu uca tutub və "xalqımız qəhrəman xalqdır", - deyib. O, öz millətinə və xalqına inandığı kimi, 8 milyonluq Azərbaycan xalqı da məhz ona inanır, ona etimad göstərir və bütün taleyini ona etibar edir. Heydər Əliyev isə hər zaman öz xalqının etimadını doğrultmuş bir siyasətçidir. Biz hamımız müəllimi Heydər Əliyev olan bir siyasi məktəbin tələbələri zaman-zaman ondan öyrənməli, onun bütün fəaliyyət prinsiplərini rəhbər tutmalıyıq.